

INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE AS A RESOURCE FOR DEVELOPMENT OF SUSTAINABLE CULTURAL TOURISM

Plamena Zayachka

*Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum,
Bulgarian Academy of Sciences, Bulgaria*

Abstract: *The article examines the Intangible Cultural Heritage as a valuable tourism resource not only for the national authorities but to local communities as well. It examines and analyzes the latest trends and developments in the field to sustainable cultural tourism and the normative documents of the leading international organizations in the field. Synergies between intangible cultural heritage and sustainable cultural tourism are traced and brought to the fore.*

Keywords: *Intangible Cultural Heritage; Cultural Heritage Tourism; Sustainable Cultural Tourism; Communities.*

НЕМАТЕРИАЛНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО КАТО РЕСУРС ЗА РАЗВИТИЕ НА УСТОЙЧИВ КУЛТУРЕН ТУРИЗЪМ

Пламена Заячка

*Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей,
Българска академия на науките, България*

Резюме: *Статията разглежда нематериалното културно наследство като ценен туристически ресурс не само за националните власти, но и за местните общности. В нея се изследват и анализират най-новите тенденции и развитие в областта на устойчивия културен туризъм и нормативните документи на водещите международни организации в областта. Проследяват се и се извеждат на преден план синергиите между нематериалното културно наследство и устойчивия културен туризъм.*

Ключови думи: *нематериално културно наследство; туризъм и културно наследство; устойчив културен туризъм, общности*

Въведение

Културното наследство е ценен ресурс в областта на туризма и устойчивото развитие. Показателна е статистиката на ЕС, която изчислява, че културният туризъм съставлява 40% от туризма в Европа или „четирима от десет туристи избират дестинацията си на базата на нейното културно предлагане“¹. Същият

¹ European Commission, Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. Available at: https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/tourism/eu-funding-and-businesses/funded-projects/cultural_en (last view: 01.05.2023)

процент изчислява и Световната организация за туризъм (COT) в световен мащаб, като посочва, че пътуването на приблизително 40% от международните туристи, е мотивирано предимно от преживявания, свързани с културата (UNWTO, 2018). Културата и туризмът винаги са били взаимосвързани. Културните забележителности, атракциите, фестивалите и събитията са важна мотивация за пътуване, но едва през последните десетилетия връзката между културата и туризма по-ясно се идентифицирана като специфична форма на потребление: културен туризъм и впоследствие устойчив културен туризъм (УКТ).

Културният туризъм способства за прилагането на балансиран подход в стимулирането на икономически растеж и опазването на културното наследство и местните традиции. Също така има важна роля за изграждането на брандинг на дестинациите (Aleksieva and Temelkova, 2013). Културният туризъм е една от най-обещаващите ниши в специализираната туристическа индустрия (Aleksieva, 2010). Все пак има и някои рискове като „комерсиализация на наследството“, „прекомерен и консумативен туризъм“, „загуба на автентичност“, както и заплахата да навреди на ежедневието на жителите. До голяма степен това се дължи и на факта, че самото понятие за културно наследство разширява обхвата си и за да бъде съхранено предполага включването на повече заинтересовани страни, като местните общности в процесите на взимане на решения, които да подпомогнат тяхното съхранение. Това се отнася още в по-голяма степен в случаите, когато културното наследство е нематериално и самите общности са неговите носители.

Устойчивият културен туризъм предлага именно такава перспектива, тъй като поставя „културното наследство и неговите общности в центъра на процесите на вземане на решения по отношение на управлението на нематериалното и материално културно наследство“ (European Union, 2018), (European Union, 2019). Въпреки, че туризмът (както и културата) са в правомощията на държавите членки и ЕС има ограничени компетенции да подкрепя, координира и допълва дейностите на държавите членки, както е фиксирано в чл. 195 от Договора за функциониране на ЕС (TFEU, 2012: art.195), устойчивият културен туризъм е жизненоважна част от регионалните и макрорегионалните стратегии за развитие и присъства в стратегически международни документи, като Европейската програма за култура от 2018², Становището на Европейския комитет по регионите (CoR)³, Хартата за устойчив културен туризъм от 2018 г.⁴ (European Cultural Tourism Network, 2018). Важна роля за насърчаването на устойчивия културен туризъм имат и неправителствени актьори на европейско ниво като Европейската туристическа

² European Union. 2018. European Agenda for Culture. Available at: <https://culture.ec.europa.eu/document/a-new-european-agenda-for-culture-swd2018-267-final> (last view: 02.05.2023)

³ Official journal of the EU, Opinion of the European Committee of the Regions — Tourism as a driving force for regional cooperation across the EU (2017/C 185/03). Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015IR6648&rid=4> (last view: 02.05.2023)

⁴ European Cultural Tourism Network. Charter for Sustainable Cultural Tourism, Third Edition, October 2018. Available at: https://www.culturaltourism-network.eu/uploads/5/0/6/0/50604825/thessalia_charter_third_edition_eych2018_v1.pdf (last view: 02.05.2023)

комисия (ETC), Европейската мрежа за културен туризъм (ECTN), Европа Ностра и Мрежата на европейските региони за конкурентоспособен и устойчив туризъм (NECSTouR), които насърчават добрите практики за устойчив културен туризъм през инициативи като годишните награди за дестинации за устойчив културен туризъм⁵. ЮНЕСКО също има своя принос за развитието и насърчаването на устойчивия културен туризъм⁶.

Методология

Настоящата статия изследва синергиите и взаимовръзките между нематериалното културно наследство и устойчивия културен туризъм. Методологическият подход включва преглед и анализ на действащата обща и специфична нормативна уредба, която регулира на международно, европейско и национално ниво политиката за развитие на устойчив културен туризъм и опазване на нематериалното културно наследство, съгласно спецификите на международните документи на ЮНЕСКО, законодателната дейност на ЕС и системите за правна синхронизация. Подходът разглежда нематериалното културно наследство (НКН) като ценен туристически ресурс не само за националните власти, но и за местните общности като стъпка на действащата нормативна уредба и извършва документален анализ на водещите международни институции, национални стратегии и добрите практики и примери. Изследват се предизвикателствата, перспективите и най-новите тенденции в областта на развитие на устойчивия културен туризъм.

Анализ и резултати

Дефиниции на устойчив културен туризъм и нематериално културно наследство

Преди да преминем към дефиницията за устойчив културен туризъм, следва да разгледаме тази за културен туризъм. Според дефиницията, приета от Генералната асамблея на Световната организация по туризъм, културният туризъм е „вид туристическа дейност, при която основната мотивация на посетителя е да научи, открие, преживее и консумира материалните и нематериални културни атракции/продукти в туристическа дестинация. Тези атракции/продукти са свързани с набор от отличителни материални, интелектуални, духовни и емоционални характеристики на едно общество, което обхваща изкуства и архитектура, историческо и културно наследство, кулинарно наследство, литература, музика, творчески индустрии и живите култури с техния начин на живот, стойност системи, вярвания и традиции” (UNWTO, 2019). Фокусът е поставен върху „туриста“ и

⁵ European Travel Commission, 2023 Available at: <https://etc-corporate.org/news/applications-now-open-for-the-destination-of-sustainable-cultural-tourism-awards-2023/> (last view: 03.05.2023)

⁶ UNESCO contributes to sustainable cultural tourism development in two SmartCulTour Living laboratories. Available at: <https://en.unesco.org/news/unesco-contributes-sustainable-cultural-tourism-development-two-smartcultour-living> (last view: 03.05.2023)

неговото желание „да преживее и консумира материалните и нематериалните атракции/продукти“.

Приемайки по-специфичен фокус, ЕС дефинира устойчивия културен туризъм като „интегрирано управление на културно наследство и туристически дейности във връзка с местната общност, създавайки социални, екологични и икономически ползи за всички заинтересовани страни с цел постигане на опазване на материално и нематериално културно наследство и устойчиво развитие на туризма“ (European Union, 2019). Това първо определение на устойчивия културен туризъм се изготвя и съгласува по време на разискванията на работната група по отворен метод на комуникация през 2019 година, като част от Програмата на ЕС за култура. Устойчивият културен туризъм поставя културното наследство и неговите общности в центъра на процеса на вземане на решения, което кореспондира с процесите на опазване и социализация на културното наследство (Zayachka, 2021). Той изисква участието на заинтересованите страни и местните общности (European Union, 2019), като гарант, от една страна, че наследството ще се съхрани в автентичния си вид, от друга че има ползи за местната икономика и население. Концепцията за устойчив културен туризъм подчертава ролята на „обществото, общностите с наследство, групите и индивидите в културното наследство“ не като публика, а като участници. Такова е и разбирането за основаното на участие управление на културното наследство (Kabačkov, 2018).

Както вече беше посочено, действията на ЕС в областта на туризма, както и хармонизацията на законови и подзаконови разпоредби не са в компетенциите на съюза и остават приоритет на отделните държави. Поради тази причина, следва да се отбележи, че представените дефиниции за „културен туризъм“ и „устойчив културен туризъм“ са възприети от Министерството на туризма на Република България и присъстват в „Плана за развитие на културния туризъм 2020-2025“⁷.

През последните десетилетия терминът „културно наследство“ значително промени съдържанието си, като вече не се изчерпва с културни паметници и културни ценности. То включва, също така, традициите и живите форми на изразяване, наследени от нашите предци и предадени на нашите потомци като устни традиции, художествено-изпълнителско изкуство, социални обичаи, обреди и празненства, знания и обичаи отнасящи се до природата и вселената или знанията и уменията, свързани с традиционните занаяти. Както устойчивият културен туризъм поставя общностите в центъра, така и нематериалното културно наследство ги дефинира, като носители на идентифицирането, пресъздаването и предаването на нематериалното или живото наследство.

Процесът на дефиниране на нематериалното културно наследство започва значително по-рано. През 1989 г., ЮНЕСКО приема първия специфичен

---

⁷ Ministry of Tourism of the Republic of Bulgaria. Cultural Tourism Plan for Development 2020-2025. Available at: <https://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/za-obshtestveno-obsuzhdane/produktovi-analizi-i-planove-za-razvitie-na-kulturniya-i-na> (last view: 03.05.2023)

международен правен инструмент относно нематериалното културно наследство, а именно Препоръка за опазване на традиционната култура и фолклор⁸, в която обхватът е значително по-малък и се ограничава до понятието „фолклор“. По-късно, ЮНЕСКО обявява „Шедъоврите на устното и нематериалното наследство на човечеството“⁹, а през 1999 г. на Международна конференция във Вашингтон се утвърждава терминът „Нематериално културно наследство“ (UNESCO, 2001). През 2001 г. в Торино се изработва нова дефиниция на нематериалното културно наследство, свързваща го с човешката креативност (Santova, 2021). Кулминацията на процеса на дефиниране и утвърждаване на нематериалното културно наследство настъпва през 2003 г. с Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство (Convention 2003), приета от Генералната конференция на ЮНЕСКО на 17 октомври 2003 г. и е ратифицирана от Република България със закон, приет от 40-то НС на 26.01.2006 г. - ДВ, бр. 12 от 7.02.2006 г. Конвенцията е естествен отговор на нарастващите заплахи от загуба на нематериалното културно наследство и представлява единен международен документ фокусиран върху съхранението му.

Дефиницията за нематериално културно наследство, която формулира ЮНЕСКО в Конвенцията от 2003 г. е следната: „обичаите, формите на представяне и изразяване, знанията и уменията, а така също и свързаните с тях инструменти, предмети артефакти и културни пространства, признати от общностите, групите, а в някои случаи отделните лица като част от тяхното културно наследство“. По - нататък продължава със значението на общностите за съхраняването му „предавано от поколение на поколение, се пресъздава постоянно от общностите и групите“. В нея се определят и пет области на нематериално културно наследство: „устни традиции и форми на изразяване, в т.ч. и езика в качеството му на носител на нематериалното културно наследство; художествено-изпълнителско изкуство; социални обичаи, обреди и празненства; знания и обичаи, отнасящи се до природата и вселената; знания и умения, свързани с традиционните занаяти“, както е записано в чл.2, ал.2 от Конвенцията от 2003 г. Подобни са сферите на нематериално културно наследство, които са записани в Закона за културно наследство в България „устни традиции и форми на изразяване, включително и езикът като носител на нематериално културно наследство; художествено-изпълнителско изкуство; социални обичаи, обреди и празненства; знания и обичаи, които се отнасят до природата и вселената; знания и умения, свързани с традиционните занаяти“, както се посочва в чл. 42 от ЗКН (ZKN, 2009).

Въпреки широката дефиниция и фрагментиран характер на нематериалното културно наследство, взаимодействията и синергиите с туризма и значението му за развитието на устойчив културен туризъм биха могли да се обособят в няколко сфери.

⁸ UNESCO. Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore. In Proceedings of the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris, France, 24 October–28 November 1989; Available at: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13141&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (last view: 03.05.2023)

⁹ UNESCO, 2001. First Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity, Available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000124206> (last view: 03.05.2023)

Устойчив културен туризъм и нематериално културно наследство – синергии за развитие

Синергията между туризма и културното наследство е отчетлива и видима, а тази между устойчивия културен туризъм и нематериалното културно наследство може да се очертае в няколко аспекта. На първо място, устойчивият културен туризъм е значителна сила за насърчаване и опазване на нематериалното наследство, като стимулира развитието на изкуства, занаяти и други творчески дейности. Докладът на СOT относно културно наследство и развитието на туризма, отчита този факт и посочва, че „изкуства и занаяти, танци, ритуали и легенди, които са изложени на риск да бъдат забравени от по-младото поколение, могат да бъдат съживени, когато туристите проявяват силен интерес към тях“ (UNWTO, 2018). По този начин устойчивия културен туризъм подпомага за опазването на нематериалното културно наследство на дадена общност, като предлага възможност за развиване на творчески дейности и предоставя на туристите автентични и неподправени преживявания.

На второ място, туристическите дестинации дължат голяма част от привлекателността си на нематериалното културно наследство, което може да трансформира конвенционалния туризъм в устойчив културен туризъм, осигуряващ автентични преживявания. Значението на нематериалното културно наследство е широко признато от гледна точка както за културното многообразие, така и за маркетинга на дестинацията. Автентичното нематериално културно наследство предоставя уникална търговска точка в глобално конкурентната туристическа индустрия. Повече от 90% от страните включват в туристическата си политика заедно с материалното и нематериалното културно наследство, както показва глобалното проучване на СOT от 2016 г. (UNWTO, 2018). Изследването също установява, че на второ място по значение за културния туризъм след материалното културно наследство е нематериалното културно наследство, като на трето място се подреждат формите на съвременна култура и творческите индустрии.

На трето място, въпреки, че самото наследство е „нематериално“, то и има и „материални“ аспекти, тази „тясна взаимозависимост между нематериалното и материалното културно наследство“ се отчита и в Преамбюла на самата Конвенция от 2003 г. НКН включва нематериални елементи, като практики, репрезентации, изрази, знания и умения, но има и осезаеми страни като материални обекти, артефакти или места, свързани с него¹⁰. Това увеличава значението и ролята му като ресурс за развитие на устойчив културен туризъм. Най-видни са случаите в сферата на запазените традиции на съхранени кулинарни практики, традиционни местни рецепти, храни и продукти, гастрономия, винарство, както и традиционни занаяти.

---

¹⁰ UNESCO, Tangible and Intangible Heritage. Available at: <https://ich.unesco.org/en/tangible-and-intangible-heritage-00097> (last view: 03.05.2023)

Показателно за потенциала на нематериалното културно наследство и неговите сфери, за развитието на устойчив културен туризъм, са подвидовете културен туризъм, които имат пряка връзка с НКН и то е в основата им. Това са:

- Културно-исторически туризъм: туризъм, мотивиран от интерес към материалното и нематериалното наследство (музеен, етно-фолклорен и др.) – сфера на НКН „Знания и умения, свързани с традиционните занаяти“: традиционен инструмент, традиционно облекло, традиционни накити, празнична носия, традиционно декоративно изкуство, традиционен обреден предмет, традиционна домакинска посуда.
- Фестивален, събитиеен и творчески туризъм: туризъм, мотивиран от желание за посещение на конкретни културни прояви, интерес към различни изкуства (музика, танц, литература, изобразително, филмово изкуство и други), желание за творческа изява и създаване на култура заедно с местните общности (фотографски, занаятчийски туризъм и други) – сфера на НКН „Социални обичаи, обреди и празнични събития“: Традиционни социални практики, традиционни ритуали, традиционно празнично събитие, ритуал на поклонение, традиционна игра, традиционен спорт, традиционен селищен модел, традиционни фестивали, кулинарна традиция, традиционна сезонна церемония, традиционен лов, традиционен риболов, традиционно шествие. Също и „Изпълнителски изкуства“: Традиционно пеене и свирене, традиционен вокал, традиционна инструментална музика, традиционен танц, традиционен театър, народно пеене, традиционен разказ, традиционна рецитация, куклено изкуство, традиционен музикален инструмент, традиционна маска, народна носия.
- Кулинарен туризъм: туризъм с цел дегустация на ястия и напитки, характерни за определена дестинация – сфера на НКН „Знания и обичаи, отнасящи се до природата и вселената“: местни селскостопански технологии, кулинария и съхраняване на храни, розопроизводство, народна медицина, митологични представи, обредни практики.
- Винен туризъм: туризъм с цел дегустация на вина и продукти на гроздето – сфера на НКН „Знания и обичаи, отнасящи се до природата и вселената“: винарство, ракиджийство¹¹.

Добри примери в Европа и потенциал на България

Подбраните елементи на нематериално културно наследство са от Представителната листа на ЮНЕСКО и са в три от сферите, които най-добре показват потенциала за развитие на устойчив културен туризъм. Това са „Знания и

¹¹ Register of the ICH of the Republic of Bulgaria, Register of elements (updated). Available at: <https://mc.government.bg/page.php?p=46&s=27&sp=13&t=541&z=542> (last view: 03.05.2023)

обичаи, отнасящи се до природата и вселената“, „Социални обичаи, обреди и празнични събития“, и „Знания и умения, свързани с традиционните занаяти“. Традиционната местна кухня и гастрономия притежават значителен потенциал за привличането на туристи и все повече утвърждават термини като „кулинарен или гастрономически туризъм“ (Wolf, 2006), като част от културния туризъм. Този тип туризъм предоставя възможност за консумация и оценяване на храни и напитки, поднесени по начин който представя историята, културата и утвърждава идентичността на дадения регион.

Такива традиционни знания и умения са приготвянето на неаполитанската пица - кулинарна практика, включена в ЮНЕСКО през 2017 г.¹², производството на бира в Белгия, която е част от живото наследство на редица общности в цялата страна, включена в ЮНЕСКО през 2016 г.¹³. Такива примери са и турското кафе, което съчетава специални техники за приготвяне и варене с богата традиционна култура на общността, включено в ЮНЕСКО през 2013 г.¹⁴, процесът на производство на най-популярния вид френски хляб – багета¹⁵, включен в Представителната листа на ЮНЕСКО през 2022 г. Тази сфера на НКН позволява освен включване на национални практики и на съвместни елементи. Такова е вписването на „средиземноморската диета“ в ЮНЕСКО¹⁶, което утвърждава кулинарната идентичност и приемствеността на общностите в целия Средиземноморски басейн и включва Кипър, Хърватия, Испания, Гърция, Италия, Мароко и Португалия и „рекламира“ държавите в целия регион от гледна точка на маркетинга на дестинациите. Също така, този тип туризъм има потенциал за практикуване през цялата година, тъй като не се влияе от сезоните.

Традиционните фестивали, празнични събития и социални практики са другия елемент с изключителен потенциал за развитие на устойчив културен туризъм. Такива примери са Самбата¹⁷, която е пренесена от мигранти в Рио де Жанейро, която е символ на бразилската национална идентичност и основна част от световноизвестния Карнавал в Рио, Фламенкото в Испания¹⁸.

Традиционните занаяти, също имат своя принос за развитието на УКТ, като едновременно с това показват и тясната взаимовръзка между материалното и

¹² Art of Neapolitan „Pizzaiuolo“, Representative list of ICH of Humanity, UNESCO 2017 Available at: <https://ich.unesco.org/en/RL/art-of-neapolitan-pizzaiuolo-00722> (last view: 03.05.2023)

¹³ Beer culture in Belgium, Representative list of ICH of Humanity, UNESCO 2016 Available at: <https://ich.unesco.org/en/RL/beer-culture-in-belgium-01062> (last view: 03.05.2023)

¹⁴ Turkish coffee culture and tradition, Representative list of ICH of Humanity, UNESCO 2013 Available at: <https://ich.unesco.org/en/RL/turkish-coffee-culture-and-tradition-00645> (last view: 03.05.2023)

¹⁵ Artisanal know-how and culture of baguette bread, Representative list of ICH of Humanity, UNESCO 2022 Available at: <https://ich.unesco.org/en/RL/artisanal-know-how-and-culture-of-baguette-bread-01883> (last view: 03.05.2023)

¹⁶ Mediterranean diet, Representative list of ICH of Humanity, UNESCO 2013 Available at: <https://ich.unesco.org/en/RL/mediterranean-diet-00884> (last view: 03.05.2023)

¹⁷ Samba de Roda of the Reconcavo of Bahia, Representative list of ICH of Humanity, UNESCO 2008 Available at: <https://ich.unesco.org/en/RL/samba-de-roda-of-the-recncavo-of-bahia-00101> (last view: 03.05.2023)

¹⁸ Flamenco, Representative list of ICH of Humanity, UNESCO 2010 Available at: <https://ich.unesco.org/en/RL/flamenco-00363> (last view: 03.05.2023)

нематериалното културно наследство. Специфичният екстериор и интериор на сградите в цяла Турция се дължи именно на такава практика – производство на т.н. чинии - традиционни, ръчно изработени глазирани плочки и керамика, включващи цветни мотиви на растения, животни и геометрични мотиви, често красят фасадите на сградите и в домовете в цялата страна, са практика вписана в ЮНЕСКО през 2016 г.¹⁹. Типичните за Германия, Австрия и Франция катедрали, също се дължат на занаятчийски техники и обичайни практики на катедралните работилници. Работилниците запазват традиционните обичаи и ритуали на техните професии, както и богатство от знания, предавани от поколенията, както устно, така и писмено. Те са вписани в ЮНЕСКО през 2020 г.²⁰.

България също заема своето достойно място с вписвания в Представителната листа на ЮНЕСКО. Тези от тях, които в най-голяма степен имат отношение и потенциал за развитие на устойчив културен туризъм, както за входящ, така и за вътрешен туризъм. Сред най-популярните примери са Народният празник Сурова в Пернишко²¹, който се провежда всяка година и привлича хиляди туристи. С годините Международният фестивал на маскарадните игри „Сурва“ се превръща в най-авторитетната в България и Европа изява на традиционни народни игри и обичаи с маски. Ежегодно във фестивалната надпревара участват хиляди носители на традицията от всички етнографски райони на България и гости от Европа, Азия и Африка. През 2023 г. участват над 10 000 участници, а общината посреща десетки хиляди души по време на фестивала. Добър пример е и съборът на фолклора в Копривщица: система от практики за представяне и предаване на наследството²², което е единственото място, където могат да се видят чужденци да изпълняват български автентичен фолклор. Нестинарството²³ е друга практика, вписана в ЮНЕСКО, която притежава потенциал за привличане на туристи.

Занаятите и обособените занаятчийски улици, като Самоводската чаршия във Велико Търново, улицата на занаятите в Пловдив също са притегателна сила за туристите и са съществена част от политиките за развитие на туризма на съответните общини. Фестивалите, свързани с представянето и дегустациите на вина, както и фермерските пазари представящи местна традиционна продукция представляват съществена част от винено-кулинарния туризъм. Показателно за

¹⁹ Traditional craftsmanship of cini-making, Representative list of ICH of Humanity, UNESCO 2016 Available at: <https://ich.unesco.org/en/RL/traditional-craftsmanship-of-cini-making-01058> (last view: 03.05.2023)

²⁰ Craft techniques and customary practices of cathedral workshops, or Bauhütten, in Europe, know-how, transmission, development of knowledge and innovation, Representative list of ICH of Humanity, UNESCO 2020 Available at: <https://ich.unesco.org/en/BSP/craft-techniques-and-customary-practices-of-cathedral-workshops-or-bauhuetten-in-europe-know-how-transmission-development-of-knowledge-and-innovation-01558> (last view: 03.05.2023)

²¹ Surova folk feast in Pernik region, Representative list of ICH of Humanity, UNESCO 2015 Available at: <https://ich.unesco.org/en/RL/surova-folk-feast-in-pernik-region-00968> (last view: 03.05.2023)

²² Festival of folklore in Koprivshitsa: a system of practices for heritage presentation and transmission, Representative list of ICH of Humanity, UNESCO 2016 Available at: <https://ich.unesco.org/en/BSP/festival-of-folklore-in-koprivshitsa-a-system-of-practices-for-heritage-presentation-and-transmission-00970> (last view: 03.05.2023)

²³ Nestinarstvo, messages from the past, Representative list of ICH of Humanity, UNESCO 2009 Available at: <https://ich.unesco.org/en/RL/nestinarstvo-messages-from-the-past-the-panagyir-of-saints-constantine-and-helena-in-the-village-of-bulgari-00191> (last view: 03.05.2023)

техния потенциал, е изследването на Обсерваторията по икономика на културата, което отчита че посещаемостта на фестивали и събори съставлява по-голям дял на участие от посещенията на културни институти²⁴. В България дяла на културния туризъм съставлява повече от 20% от общия туристически продукт, като 20 от най-популярните дестинации с изявена културна насоченост отчитат близо 970 хиляди посещения през 2022 г.²⁵.

Заклучение

Устойчивият културен туризъм е нов начин за разглеждане на връзката между културното наследство и туризма, който съчетава елементите на „устойчива култура“ и „устойчив туризъм“ и има за цел да осигури по-добро сътрудничество между двата сектора за постигане на ползи и за двете страни. Фрагментираният характер на нематериалното културно наследство, както и липсата на достатъчно ясно диференцирана статистика за културен туризъм на този етап не позволяват да се изчисли с точност процента на туризма, свързан с нематериалното културно наследство, но неговия потенциал присъства все по-отчетливо.

Нематериалното културно наследство и в частност това на България представлява потенциален ресурс, който да стимулира посещаемост, както от местни, така и от международни туристи и да увеличи дяла и на вътрешния и на входящия туризъм в страната. Също така, интересът към даден елемент на нематериалното културно наследство способства за негово съхранение и устойчивост на практиката. Следва да се отбележи, че за разлика от материалното културно наследство, при което често има спънки за превръщането на дадена недвижима културна ценност в туристически обект, поради проблеми със собствеността, при нематериалното културно наследство, „собствениците“ са самите общности, групи и индивиди, което значително улеснява процеса.

Съществена част от нематериалното културно наследство представлява географско обозначение на произход, което насърчава посещаемостта не само на България като цялостна дестинация, но и на отделните туристически райони, със своите специфики, атмосфера и продукти, като способства за създаването на автентичен имидж, марка и бранд, което е инструмент за конкуретоспособност в глобалния и наситен туристически пазар. Също така, за разлика от традиционните видове туризъм – зимен и летен, този базиран на нематериалното културно наследство, най-вече винено-кулинарния не е обвързан със сезонност, с изключение на някои традиционни фестивали и би могъл да допринесе за повишаване на туристопотока целогодишно.

²⁴ Economic contribution of the arts, cultural and creative industries, cultural heritage and cultural tourism. Available at: <https://a25cultfound.org/news/danni-za-ikonicheskiq-prinos-na-izkustvata/> (last view: 03.05.2023)

²⁵ Deputy Minister M. Modeva: Cultural tourism accounts for more than 20% of the total tourism product of the country, Available at: <https://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/novini/zamestnik-ministur-mariela-modeva-kulturniyat-turizum-zaema-poveche-ot-20-ot> (last view: 03.05.2023)

Включването на повече елементи и практики на нематериалното културно наследство в различни туристически продукти създава нови перспективи за регионалното туристическо и икономическо развитие и би могло да допълва традиционното туристическо промотиране на даден район, както и да се съчетае с други видове туризъм като СПА, планински, религиозен и др.

Научна литература // References

- Aleksieva, S. (2010).** "Spezializirani subitiya v kulturnia turizam – dobri praktiki" (in Bulgarian) – Sb. Treti Chernomorski turisticheski forum "Kulturniya turizam – budesheto na Bulgariya", Varna, septemvri, 2010 // [Алексијева, С., „Специалните събития в културния туризъм – добри практики” - Сб. Трети Черноморски туристически форум „Културният туризъм – бъдещето на България”, Варна, септември, 2010 г.]
- Aleksieva, S.; Temelkova, S. (2013).** Kulturniya turizam kato juristicheski branding na destinaciya (in Bulgarian) – V: sbornik "Marketingovi metamorfozi I inovacii v digitalnata era" – Nacionalna nauchna konferencija na katedra "Marketing", Burgaski svoboden universitet, izd. BSU, 2013, pp. 98-107 // [Алексијева, С., Темелкова, С., Културният туризъм като туристически брандинг на дестинация – В: сборник „Маркетингови метаморфози и иновации в дигиталната ера” – Национална научна конференция на катедра „Маркетинг”, Бургаски свободен университет, изд. БСУ, Бургас, 2013, с. 98-107]
- Convention. (2003).** UNESCO’s Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Available at: <https://ich.unesco.org/en/convention> (last view: 04.05.2023)
- European Union. (2018).** European Agenda for Culture. Brussels, 22.5.2018 COM(2018) 267 final Available at: <https://culture.ec.europa.eu/document/a-new-european-agenda-for-culture-swd2018-267-final> (last view: 02.05.2023)
- European Union. (2019).** Sustainable cultural tourism, ISBN 978-92-79-99017-5 Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/164ea9c5-2255-11ea-af81-01aa75ed71a1> (last view: 02.05.2023)
- European Cultural Tourism Network. (2018).** Charter for Sustainable Cultural Tourism, Third Edition, October 2018. Available at: https://www.culturaltourism-network.eu/uploads/5/0/6/0/50604825/thessalia_charter_third_edition_eych2018_v1.pdf (last view: 02.05.2023)
- Kabakov, I. (2018).** "Instituciite na kulturnoto nasledstvo r osnovanoto na uchastie upravlenie" (in Bulgarian), Sp. Bibliotichni I informacionni nauki, knigoizdanie I literaturni izdaniya. Nacionalna biblioteka "Sv. Sv. Kiril I Metodii", ISSN 0861-847X // [Кабаков, И. 2018. "Институциите на културното наследство и основаното на участие управление", Сп. Библиотечни и информационни науки, книгоиздание и литературни издания. Национална библиотека „Св.св. Кирил и Методий“, ISSN 0861-847X]
- Santova, M. (2021).** Roliyata na uchenite ot BAN za prilagane na Konvenciyata za opazvane na nematerialno kulturno nasledstvo v Bulgariya (in Bulgarian). V: Sbornik s dokladi ot mejdunarodna nauchna konferencija "Aktualni problemi v izuchavaneto na nematerialното kulturno nasledstvo i prilaganeto na Konvenciyata 2003. Prinosat na uchenite ot Bulgaskata akademiya na naukite", posvetena na 150 godini ot sazdavaneto na Bulgarskata

akademija na naukite, Sofia, 17-18 oktombri 2019 g., Izdatelstvo na BAN "Prof. Marin Drinov", ISBN 978-619-245-088-5 // [Сантова, М. 2021. Ролята на учените от БАН за прилагане на Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство в България. В: Сборник с доклади от международна научна конференция „Актуални проблеми в изучаването на нематериалното културно наследство и прилагането на Конвенция 2003. Приносът на учените от Българската академия на науките“, посветена на 150 години от създаването на Българската академия на науките София, 17–18 октомври 2019 г., Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов, ISBN 978-619-245-088-5]

TFEU. (2012). Treaty on the Functioning of the European Union, Official Journal of the European Union, C 326/47, 26.10.2012. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF> (last view: 04.05.2023)

UNWTO. (2018). Culture and Tourism Synergies, ISBN 978-92-844-1896-1, Available at: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284418978> (last view: 02.05.2023)

UNWTO. (2019). Tourism Definitions. Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284420858>, Available at: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284420858> (last view: 03.05.2023)

UNESCO. (2001). First Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity, Available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000124206> (last view: 03.05.2023)

Wolf, E. (2006). Culinary Tourism: The Hidden Harvest. Kendall/Hunt Publishing. ISBN 978-0-7575-2677-0.

ZKN. (2009). Закон за културното наследство (in Bulgarian), Available at: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135623662> (last view: 03.05.2023) // [Закон за културното наследство, Обн. ДВ. бр.19 от 13 Март 2009 г.]

Zayachka, P. (2021). Vkluchvane na obshtnostite v procesa na opazvane i socializaciya na kulturnoto nasledstvo – pravno-normativni dokumenti na vodeshti mejdunarodni organizacii (in Bulgarian). – Bulgarski folklоре, 2021, № 3, 344-362, ISSN 0323-9861 // [Заячка, П. 2021. Включване на общностите в процеса на опазване и социализация на културното наследство – правно-нормативни документи на водещи международни организации. – Български фолклор, 2021, № 3, 344– 362, ISSN 0323-9861]

Гл. ас. д-р Пламена Заячка

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей,
Българска академия на науките, България

plamenazayachka@gmail.com

AUTHOR'S DATA WERE PUBLISHED ACCORDING GDPR RULES AND PUBLICATION ETHICS OF THE JOURNAL (<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>)

Received: 05 May 2023

Accepted: 14 June 2023

Published: 30 June 2023

DOI: <https://doi.org/10.55630/KINJ.2023.090111>

KIN Journal, 2023, Volume 09, Issue 1

Science Series Cultural and Historical Heritage: Preservation, Presentation, Digitalization

Научна поредица Културно-историческо наследство: опазване, представяне, дигитализация

Научная серия Культурное и историческое наследие: сохранение, презентация, оцифровка

Editors

Prof. PhD. Petko St. Petkov

Prof. PhD. Galina Bogdanova

Редактори/съставители

проф. д-р Петко Ст. Петков

проф. д-р Галина Богданова

Copy editors

Assist. prof. PhD. Nikolay Noev

Assist. prof. PhD. Kalina Sotirova-Valkova

PhD. Paskal Piperkov

Технически редактори

гл. ас. д-р Николай Ноев

ас. д-р Калина Сотирова-Вълкова

д-р Паскал Пиперков

© Editors, Authors of Papers, 2023

© Редколегия, Авторски колектив, 2023

Published by

Institute of Mathematics and Informatics

at the Bulgarian Academy of Sciences,

Sofia, Bulgaria

Издание на

Институт по математика и

информатика при Българска академия на

науките, София, България

<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

ISSN: 2367-8038